

ĐỘC ĐÁO LỄ TẾT CỔ TRUYỀN DÂN TỘC MÔNG YÊN BÁI

✍ LỖ KIM KHOA

Sau 12 tháng (một năm) vất vả trong lao động sản xuất, khi lúa, ngô đã được thu hoạch đầy bờ, lợn tết đã được vỗ béo, nhà cửa đã được sửa sang lại khang trang, người Mông chuẩn bị tổ chức lễ hội ăn tết cổ truyền dân tộc, đây là lễ hội văn hóa đặc sắc nhất trong năm đối với đồng bào dân tộc Mông.

Thông thường, từ ngày 25 tháng 11 Âm lịch hàng năm (Tết người Mông được tính theo tháng 11 âm lịch hàng năm, ngày 30 tháng 11 chính là ngày 30 tết), người Mông bắt đầu nghỉ công việc đồng áng để chuẩn bị cho ngày lễ hội ăn tết cổ truyền của dân tộc. Phụ nữ thì hoàn thiện những đường thêu, nút chỉ trên bộ váy áo mới cho con cháu và gia đình, đàn ông dọn dẹp, sửa sang lại nhà cửa, chuồng trại gia súc cho một năm mới.

I. PHẦN LỄ 30 TẾT

1. Nghi thức quét nhà: Sáng ngày 30, chủ nhà chọn 3 cây tre trúc dài, còn đủ ngọn mang về để thực hiện nghi thức quét nhà. Chủ nhà vừa quét vừa đọc bài cúng xuất phát từ bàn thờ tổ tiên đến hết trong nhà, ngoài hiên. (Nghi thức này mang ý nghĩa quét những chuyện buồn, bệnh tật, ốm đau, và những điều không may mắn... trong năm cũ ra khỏi nhà trước năm mới).

2. Nghi thức cúng bàn thờ "Thần nhà": (Bàn thờ tổ tiên được gia chủ cắt miếng giấy bản và gián trực tiếp vào tấm ván lợp to nhất giữa nhà đối diện với cửa chính ra vào). Sau khi quét nhà xong, chủ nhà tiến hành trang trí bàn thờ tổ tiên; chọn những tờ giấy bản to,

Những người đàn ông dân tộc Mông ở Mù Cang Chải (Yên Bái) thể hiện điệu múa khèn trong ngày Tết.

Ảnh: TTXVN

đẹp, rồi cắt, trang trí và dán lên bàn thờ; chủ nhà đốt hương cắm lên bàn thờ tổ tiên, cột cái, cửa chính, cửa phụ, bếp chính và bếp phụ, rồi chọn một đôi gà trống mái to, đôi gà trống mái tơ có bộ lông đẹp nhất rồi đem ra đứng trước cửa chính hướng ra ngoài để đọc bài cúng dán bàn thờ; sau khi cúng xong, gia chủ dùng dao cắt tiết con gà trống tơ ngay trước bàn thờ và nhổ 3 chóm lông ở cổ gà rồi chấm vào tiết mới cắt gắn lên bàn thờ tổ tiên, chủ nhà cầu cúng với đại ý cầu thần linh, tổ tiên phù hộ giúp cho gia đình bước sang năm mới luân luân được khỏe mạnh, bình an, may mắn, làm ăn phát đạt, chăm nuôi gia súc gia cầm đầy đàn, mùa màng bội thu.

3. Nghi thức cúng "thần nhà" và tổ tiên 30 Tết: Chiều 30 Tết, sau khi hoàn tất công việc thêu may, những bộ trang phục mới chuẩn bị cho ngày tết năm

mới của phụ nữ, mặt trời xuống ngang lưng núi, các gia đình chuẩn bị đầy đủ bánh dày, cơm, thịt, rượu, và gom những công cụ lao động: dao, cuốc, rìu...khèn, tháo rờ cối xay... và được rửa sạch để bên bàn thờ rồi dán lên mỗi đồ vật một miếng giấy bản để ghi nhận và trả "công ơn" năm qua đã cùng người lao động sản xuất được mùa màng bội thu. Chủ nhà làm lễ cúng "Thần nhà - Xuv Cangz" và "Pus zourv - Tổ tiên", cúng 30 Tết cầu mong năm mới sức khỏe, cuộc sống an lành, mưa thuận gió hòa, mùa màng bội thu. Mổ lợn và mời anh, em huyết tộc dòng họ, bạn bè trong bản dự bữa cơm 30 Tết.

4. Nghi thức đón giao thừa riêng của đồng bào

Chủ nhà chọn một cây củi to, dài, gỗ chắc, than đượm cho vào bếp để đun giữ lửa liên tục trong 3 ngày tết; chò đón

giao thừa, cả gia đình đoàn tụ bên bếp lửa; trẻ em gái khoe bộ áo váy mới sắc sảo cho ngày hội chơi núi, trẻ em nam và thanh niên chuẩn bị cho mình một cái cù quay bằng gỗ sến chắc nhất, quay tốt nhất cho ngày hội (gầu tào) để thi đánh quay trong những ngày tết; đúng 24 giờ giao thừa chuyển giao năm cũ sang năm mới, chủ nhà và những người nam giới làm các nghi lễ đón chào năm mới:

Thứ nhất, nghi thức khơi thông nguồn nước với ý nghĩa sang năm mới cầu mong có được nguồn nước dồi dào phục vụ cho sản xuất, vụ mùa bội thu; đồng thời phòng tránh thiên tai, bão lũ cho gia đình, họ hàng và dân bản.

Thứ hai, nghi thức bảo vệ gia súc, gia cầm cầu mong năm mới chăn nuôi thuận lợi, gia súc gia cầm đầy chuồng.

Thứ ba, nghi thức lấy nước mới, chủ nhà dùng giấy bản tượng trưng “là tiền” (giống nghi thức lấy nước năm mới của người Dao) và là người đầu tiên đi lấy ngoài nước lẫn hay khe suối về cho gia đình, trước khi lấy nước gia chủ đưa tờ

giấy bản tượng trưng “mua nước” và cúng cầu mong năm mới gia đình sức khỏe dồi dào, bình an, hạnh phúc. Sau khi hoàn tất các việc đi lấy nước về, chủ nhà nấu bữa sáng mừng 1 tết cho toàn thể gia đình, trong 3 ngày tết đón năm mới. Nam giới là người nấu nướng làm bếp là chính, phụ nữ thì được nghỉ ngơi cùng chị em trong bản đi chơi hội.

II. PHẦN HỘI

1. Từ ngày mồng 1 đến mồng 3 tết:

Từ ngày mùng 1 đến mùng 3 tết, gia đình và dân bản chủ yếu ở nhà, tham gia lễ hội tại sân chơi của mỗi bản mình. Sáng mùng 3 tết, chủ nhà mổ một đôi gà mới và cúng mùng 3 tết; với ý nghĩa sau 3 ngày mời tổ tiên về ăn tết cùng với gia đình, sáng hôm nay là hết tết, cầu mong tổ tiên phù hộ gia đình, con cháu sức khỏe an lành, hạnh phúc.

Từ mùng 3 Tết, Hội xuân, hội (gầu tào) được bắt đầu, tổ chức với nhiều trò chơi hấp dẫn như hội thi ném pao, đánh quay, bắn nỏ, đẩy gậy, leo núi, múa khèn với nhiều các tiết mục múa, hát

ống, hát giao duyên, hát đối... mang đậm bản sắc dân tộc. Thanh niên (trai bản- gái bản) được đi từ bản này sang bản khác để ném pao, tìm hiểu bạn đời để kết duyên.

Lễ hội kéo dài đến ngày mùng 7 Tết thì kết thúc.

Đối với đồng bào Mông Yên Bái, vui chơi trong những ngày Tết, là dịp nghỉ ngơi, gặp gỡ anh em họ hàng, bạn bè, giao lưu các bản khác, đi chơi trong dịp hội tụ này, có khá nhiều các trò chơi truyền thống, bản sắc văn hóa tốt đẹp của dân tộc Mông được tổ chức diễn ra, để cổ vũ, động viên con người luôn hướng về cái chân, thiện, mỹ để dân bản làng trên thôn dưới nêu cao tinh thần đoàn kết, bảo tồn phát huy bản sắc dân tộc mình, chung sức xây dựng cuộc sống ngày một tốt đẹp hơn, no ấm hơn. ■

Ném pao trong ngày hội Gầu tào tại huyện Trạm Tấu, tỉnh Yên Bái